

УДК: 343.544-055.2]:34.03(4-672EU)

Biblid 1451-3188, 24 (2025)

Год XXIV, бр. 90-91, стр. 247-256

Изворни научни рад

Рад примљен 2. 5. 2025. године

Рад одобрен 25. 5. 2025. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iire_ez.2025.24.90_91.14

CC BY-SA 4.0

ПРОСТИТУЦИЈА КАО ОДРАЗ НЕЈЕДНАКОСТИ ПОЛОВА И ПРАВНА РЕАКЦИЈА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Филип МИРИЋ*

Апстракт: Проституција је одраз друштвене неједнакости полова, што је посебно уочљиво када је реч о проституцији жена. Сексуално искоришћавање је једна од најтежих последица неједнакости полова у друштву. Резолуција Европског парламента о сексуалном искоришћавању и проституцији и њеном утицају на једнакост полова, од од 26. фебруара 2014. године, представља доказ да је Европски парламент препознао друштвену опасност ове појаве и дао основне смернице за њено сузбијање. У раду ће бити приказане најважније мере за сузбијање сексуалног искоришћавања садржане у овом правном акту, с циљем да се још једном истакне значај заједничког деловања читаве међународне заједнице у области сузбијања ове негативне друштвене појаве.

Кључне речи: Сексуално искоришћавање, неједнакост полова, Европска унија

1) УВОД

Насиље над женама је појава која прати друштво од његовог настанка, али је свест о кажњавању оваквог понашања новијег датума.¹ Сексуално искоришћавање је један од најсуровијих облика родно заснованог насиља чије

* Правни факултет Универзитета у Нишу. E-mail: filip.miric@gmail.com, filip@prafak.ni.ac.rs.
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3066-070X>.

¹ Филип Мирић, Бојана Голубовић, Истанбулска конвенција као механизам за сузбијање насиља у породици и насиља над женама, *Европско законодавство*, 2017, Vol.16, бр. 61-62, стр. 88.

су најчешће жртве жене. Као један од облика сексуалног искоришћавања јавља се и принудна проституција. Проституција постоји од најранијих периода развоја људског друштва.² Она се састоји у вршењу недопуштених сексуалних односа лица женског пола на комерцијалној основи, тј. на основу продавања свога тела и случајног и узгредног сусрета, са лицима са којима ступају у те односе, које карактерише осећај равнодушности. То је женска проституција. Поред ње постоји у специфичној форми и мушка проституција.³ Мушка проституција је у неким земљама знатно раширена, мада је због скривености веома тешко доћи до јасне представе о њеној распрострањености.⁴ Према ставу изнетом у кривичоправној литератури, проституција постоји у виду одавања проституцији и уступања просторија ради вршења проституције.⁵ Због деструктивности и трајних последица које сексуално искоришћавање има по жртву и друштво у целини, међународна заједница је веома рано реаговала доношењем различитих правних аката које су били усмерени ка његовом сузбијању. Сексуално искоришћавање је једна од најтежих последица неједнакости полова у друштву. Резолуција Европског парламента о сексуалном искоришћавању и проституцији и њеном утицају на једнакост полова од 26. фебруара 2014. године, представља доказ да је Европски парламент препознао друштвену опасност ове појаве и дао основне смернице за њено сузбијање.⁶ У наставку рада биће приказане најважније мере за сузбијање сексуалног искоришћавања садржане у овом правном акту, с циљем да се још једном истакне значај заједничког деловања читаве међународне заједнице у области сузбијања ове негативне друштвене појаве.

2) СВРХА

У Резолуцији о сексуалном искоришћавању и проституцији и њеном утицају на једнакост полова од 26. фебруара 2014. године Европски парламент констатује да су проституција и присилна проституција појаве везане уз пол и да имају глобалну димензију и укључују око 40–42 милиона људи широм света, при чему су већина особа које се баве проституцијом жене и девојке, док су мушкарци готово једини корисници сексуалних услуга и да су оне уједно и

² Филип Мирић, „Проституција као облик друштвене девијације“, у: Аномија друштва и последице, Зборник радова са научне конференције „Друштвене девијације“, Центар модерних знања, Бања Лука, 2017, стр. 445.

³ Милан Милутиновић, *Криминологија*, Савремена администрација, Београд, 1973, стр. 370.

⁴ *Ibidem*

⁵ Драган Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2006, стр. 605.

⁶ „European Parliament resolution of 26 February 2014 on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality“, 2013/2103(INI).

узрок и последица неравноправности полова коју додатно погоршавају. Сврха Резолуције је да укаже на потребу сузбијања сексуалног искоришћавања и елиминације родне неједнакости.

3) САДРЖАЈ

Резолуције Европског парламента су програмски акти, али њихов значај огледа се у томе што указују на важна политичка, правна и друштвена питања и проблеме.

У Резолуцији се изричито наводи да Европски парламент:

- потврђује да су проституција, присилна проституција и сексуална експлоатација изразито родна питања, да представљају кршење људског достојанства и да су у супротности са принципима људских права, укључујући родну равноправност, а самим тим и у супротности са принципима Повеље о основним правима Европске уније;
- наглашава да се здравствена права свих жена морају поштовати, укључујући и њихово право на сопствено тело и сексуалност без присила, дискриминацију и насиље;
- наглашава да су проституција и трговина људима међусобно повезане на много начина и потврђује да проституција продужава проблем трговине рањивим женама и девојчицама, од којих је велика већина између 13 и 25 година, како на глобалном тако и на европском нивоу; наглашава да се, према подацима Европске комисије, већина (62%) трговине људима одвија у сврху сексуалне експлоатације, а жене и девојчице чине 96% потврђених и претпостављених жртава, при чему се проценат жртава из земаља ван ЕУ повећава последњих година;
- потврђује, међутим, да због недостатка поузданих, тачних и упоредивих података између земаља, углавном због илегалне и често невидљиве природе проституције и трговине, тржиште проституције остаје неразумљиво, а доношење политичких одлука је отежано, што значи да су све бројке засноване само на проценама;
- наглашава да је проституција и здравствени проблем јер има штетне последице по здравље људи који се баве проституцијом, а који често пате од сексуалних, физичких, менталних и здравствених траума, зависности од дрога и алкохола, губитка самопоштовања и имају већу стопу смртности у поређењу са просечном популацијом; додаје и наглашава да многи људи који користе сексуалне услуге захтевају незаштићени комерцијални сексуални однос, што повећава могућност штетног утицаја на здравље људи који се баве проституцијом, као и на здравље клијената;
- наглашава да присилна проституција, проституција и експлоатација у секс индустрији могу имати разарајуће и трајне психолошке и физичке

последнице, чак и након престанка бављењем проституцијом, за појединце који су у њих укључени, посебно за децу и адолесценте, а такође су узрок и последица родне неједнакости и подржавају устаљене родне стереотипе и стереотипно понашање, као што је идеја да су тела жена и девојчица на продају ради задовољавања сексуалних потреба мушкараца;

- даље позива државе чланице да, у складу са националним законодавством, за особе које се баве проституцијом уведу редовно, поверљиво саветовање и здравствене прегледе;
- потврђује да су проститутке група високог ризика за ХИВ инфекцију и друге полно преносиве болести;
- позива државе чланице да размене искуства из праксе о начинима смањења опасности повезаних са уличном проституцијом;
- потврђује да проституција и присилна проституција уопште могу утицати на насиље над женама, с обзиром на то да истраживања корисника сексуалних услуга показују да мушкарци који користе сексуалне услуге имају омаловажавајући однос према женама;
- наглашава да су особе које се баве проституцијом друштвено, економски, физички, ментално, емоционално и у родитељском смислу угрожене и да су у ризику од насиља више него у било којој другој активности;
- скреће пажњу на чињеницу да проститутке имају право на мајчинство и одгајање деце;
- наглашава да толерантан однос према проституцији доводи до насиља над женама; посебно указује на податке који показују да мушкарци који купују сексуалне услуге чешће врше сексуалну принуду и друге облике насиља над женама и често изражавају мизогине ставове;
- наводи да је 80–95% жена које се баве проституцијом било жртва неког облика насиља пре него што су ушле у свет проституције (силовање, инцест, педофилија), 62% пријавило је да је било силовано, а 68% је патило од посттравматског стресног поремећаја;
- наглашава да дечја проституција никада не може бити добровољна, јер деца немају способност да „дају пристанак“ на проституцију; подстиче државе чланице ЕУ да што енергичније забране дечју проституцију (што укључује и младе старије од 18 година), јер је то најозбиљнији облик принудне проституције;
- истиче да су дечја проституција и сексуална експлоатација деце у порасту, и путем друштвених мрежа где се често користи обмана и застрашивање;
- скреће пажњу на феномен проституције малолетника, који није исто што и сексуално узнемиравање и чији се узроци налазе у тешкој економској ситуацији и без родитељске заштите;

- наглашава потребу за ефикасним мерама којима би се посебна пажња посветила склањању малолетника који се баве проституцијом са такозваног тржишта проституције и спречавању њиховог уласка на то тржиште;
- скреће пажњу на феномен „спонзорства“ који подразумева проституцију малолетних девојчица, или жена које су тек постале пунолетне, у замену за луксузне предмете или мале суме новца које обезбеђују средства за покривање свакодневних трошкова или трошкова везаних за образовање;
- подсећа државе чланице да образовање представља важан фактор у спречавању проституције и повезаног организованог криминала, и стога препоручује да се у школама и факултетима спроведу посебне образовне кампање с циљем превенције проституције;
- скреће пажњу на растућу улогу интернета и друштвених мрежа у регрутовању нових и младих људи за проституцију од стране мрежа за трговину људима;
- позива државе чланице да се уздрже од криминализације и кажњавања проститутки и да развију програме који ће помоћи проституткама/сексуалним радницама да напусте професију ако то желе;
- сматра да је један од начина за борбу против трговине женама и малолетним девојчицама у сврху сексуалне експлоатације и један од начина за јачање родне равноправности модел који су усвојиле Шведска, Исланд и Норвешка (тзв. нордијски модел) и који се тренутно разматра у неколико европских земаља, према којем је коришћење сексуалних услуга, а не њихово пружање услуга од стране лица која се баве проституцијом, кривично дело;
- наглашава да је проституција прекогранични проблем и да државе чланице треба да преузму одговорност за борбу против ње;
- наглашава да подаци потврђују превентивни ефекат нордијског модела на трговину људима, који је усмерен на Шведску, где се обим проституције и трговине људима у сексуалне сврхе није повећао, и да становништво, посебно млади, све више подржавају овај модел;
- позива Комисију и државе чланице да покрену све могуће начине и средства у борби против трговине људима и сексуалне експлоатације и да сузбију проституцију јер она подрива основна права жена, посебно малолетника, и родну равноправност;
- наглашава да Комисија треба да настави финансирање пројеката и програма за борбу против трговине људима и сексуалне експлоатације;
- наглашава важност адекватне обуке полицијских службеника и правосудног особља у вези са различитим аспектима сузбијања проституције и сексуалне експлоатације;

- наглашава да су економски проблеми и сиромаштво главни узроци проституције међу младим женама и девојчицама и да су стратегије превенције специфичне за пол, кампање на националном и европском нивоу посебно усмерене на социјално искључене заједнице и људе у ситуацијама повећане рањивости (као што су особе са инвалидитетом и млади у системима заштите деце), мере за смањење сиромаштва и подизање свести међу купцима и пружаоцима сексуалних услуга, као и размена најбољих пракси, кључни за борбу против сексуалне експлоатације жена и девојчица, посебно мигранткиња;
- наглашава да је социјална искљученост кључни фактор који доприноси повећању рањивости угрожених жена и девојчица и трговини људима; такође наглашава да је економска и социјална криза довела до незапослености, што често доводи до тога да најрањивији међу њима, укључујући и оне са вишим положајем на друштвеној лествици, почињу да се баве проституцијом/сексуалним радом;
- наглашава да су потребна додатна истраживања како би се проценило који је модел најефикаснији у борби против трговине женама и девојчицама у сврху сексуалне експлоатације;
- предузети све мере против „сексуалног туризма“;
- предузети све потребне мере за сузбијање проституције међу припадницима мировних мисија у којима учествују војници држава чланица Европске уније.⁷

У феминистичкој литератури сви облици проституције посматрају се као сексуална експлоатација жена. Истиче се да се проституцијом, када женско тело постаје роба за куповину и продају, нарушавају женски телесни интегритет и људско достојанство, као основна људска права, а истовременом се испољава моћ новца и принуде.⁸ Проституција је много више од тога, јер заправо њено постојање је одраз поништавања људског достојанства и показатељ дубоке друштвене кризе.

Утопијска би идеја била искоренити проституцију, као и било који други облик девијантног или криминалног понашања, али потребно је континуирано развијати механизме за њено сузбијање.

⁷ Најважније мере садржане у Резолуцији преузете из самог текста Европског парламента о сексуалном искоришћавању и проституцији и њеном утицају на једнакост полова од 26. фебруара 2014. године, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014IP0162&qid=1746198215350>, приступ 2. 5. 2025. године.

⁸ Слободанка Константиновић-Вилић, Весна Николић-Ристановић, Миомира Костић, Криминологија, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2012, стр. 391.

4) ДАТУМ СТУПАЊА НА СНАГУ

Резолуција као програмски документ Европског парламента ступила је на снагу даном усвајања, односно 24. фебруара 2014. године.

5) ИЗВОРИ

- “European Parliament resolution of 26 February 2014 on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality”, 2013/2103(INI).
- Јовашевић, Драган, *Лексикон кривичног права*, Службени гласник, Београд, 2006.
- Каровић, Садмир, Симовић, Марина, „Кривичноправна аутономност и специфичности кривичног дјела међународна трговина људима“, *Годишњак Факултета правних наука*, Бањалука, Vol. 9, бр. 9, 2019.
- Константиновић-Вилић, Слободанка, Николић-Ристановић, Весна, Костић, Миомира, *Криминологија*, Центар за публикације Правног факултета у Нишу, Ниш, 2012.
- „Кривични законик Републике Србије“, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024).
- Милутиновић, Милан, *Криминологија*, Савремена администрација, Београд, 1973.
- Мирић, Филип, Голубовић, Бојана, „Истанбулска конвенција као механизам за сузбијање насиља у породици и насиља над женама“, *Европско законодавство*, Vol. 16, бр. 61–62, 2017.
- Мирић, Филип, „Проституција као облик друштвене девијације“, у: *Аномија друштва и последице*, Зборник радова са научне конференције „Друштвене девијације“, Центар модерних знања, Бања Лука, 2017.
- „Закон о јавном реду и миру“, *Службени гласник РС*, бр. 6/2016, 24/2018).

6) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Сексуална експлоатација представља кривично дело јер се често јавља као облик трговине људима. Присутност сексуалне експлоатације потврђује изузетну деструктивност овог кривичног дела.⁹ Трговина људима је инкриминисана чланом 388 Кривичног законика према коме ово кривично

⁹ Садмир Каровић, Марина Симовић, „Кривичноправна аутономност и специфичности кривичног дјела међународна трговина људима“, *Годишњак Факултета правних наука*, Бањалука, 2019, Vol. 9, бр. 9, стр. 202.

дело врши онај ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаном сукобима и учинилац ће се казнити затвором од три до дванаест година. За дело учињено према малолетном лицу учинилац ће се казнити казном прописаном за то дело и кад није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења. Ако је дело учињено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором најмање пет година. Ако је услед дела наступила тешка телесна повреда неког лица, учинилац ће се казнити затвором од пет до петнаест година, а ако је наступила тешка телесна повреда малолетног лица учинилац ће се казнити затвором најмање пет година. Ако је услед дела и наступила смрт једног или више лица, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година. Ко се бави вршењем кривичног дела или је дело извршено од стране групе, казниће се затвором најмање пет година. Ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе, учинилац ће се казнити затвором најмање десет година. Онај ко зна или је могао знати да је лице жртва трговине људима, па искористи њен положај или другоме омогући искористићавање њеног положаја ради експлоатације, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Ако је дело учињено према лицу за које је учинилац знао или је могао знати да је малолетно, учинилац ће се казнити казном затвора од једне до осам година. Пристанак лица на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа не утиче на постојање кривичног дела.¹⁰ Из аспекта заштите жртава свих облика трговине људима (па и оне у циљу сексуалне експлоатације) посебно је значајна чињеница да њихов „пристанак“ није правно релевантан и не утиче на постојање кривичног дела.

Са друге стране, бављење проституцијом у Србији не представља кривично дело, већ прекршај против јавног реда и мира. О томе сведочи и одредба члана 16. Закона о јавном реду и миру према којој ко се одаје проституцији, користи услуге проституције или уступа просторије ради проституције – казниће се новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара или казном затвора од 30 до 60 дана. Ко малолетном лицу уступа просторије ради проституције – казниће се

¹⁰ „Кривични законик Републике Србије“, Службени гласник РС, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019 и 94/2024).

затвором од 30 од 60 дана.¹¹ Кажњавање корисника услуга проституције представља одраз примене „нордијског модела“ у нашем законодавству, иако овај модел није спроведен до у потпуности јер ово понашање није прописано као кривично дело, о чему би требало размислити приликом следећег новелирања кривичног законодавства Републике Србије. „Нордијски модел“ кажњавања корисника услуга проституције је, као што је раније речено, промовисан и у Резолуцији Европског парламента. Ипак, треба истаћи да је посредовање у вршењу проституције у Републици Србији предвиђено као кривично дело које врши онај ко наводи или подстиче другог на проституцију или учествује у предаји неког лица другоме ради вршења проституције, или ко путем средстава јавног информисања и других сличних средстава пропагира или рекламира проституцију и учинилац ће се казнити казном затвора у трајању од шест месеци до пет година и новчаном казном. Ако је дело извршено према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од једне до десет година и новчаном казном. Кумулативно прописивање казне затвора и новчане казне сведочи о тежини овог кривичног дела. Сексуалност је део сваке личности и она је ван уплива правних норми, али само у случају да њено изражавање нема карактер неког облика противправног понашања. Проституција у својој суштини представља понашање које повређује правне и моралне норме на којима почива једно друштво, без обзира да ли је она представља као прекршај или кривично дело. Принудна проституција у себи носи и додатну друштвену опасност и представља злоупотребу људске сексуалности. Сузбијање проституције и других облика сексуалне експлоатације представља велики изазов за сва савремена друштва. У суштини овог процеса налази се тежња и непрекидна борба за очување људског достојанства.

¹¹ „Закон о јавном реду и миру“, *Службени гласник РС*, бр. 6/2016, 24/2018.

PROSTITUTION AS A REFLECTION OF GENDER INEQUALITY AND THE LEGAL RESPONSE OF THE EUROPEAN UNION

Filip MIRIĆ*

Abstract: Prostitution is a reflection of social gender inequality, which is especially noticeable when it comes to female prostitution. Sexual exploitation is one of the most serious consequences of gender inequality in society. The European Parliament Resolution on sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality of 26 February 2014 is proof that the European Parliament has recognised the social danger of this phenomenon and provided the basic guidelines for its suppression. The paper will present the most important measures for the suppression of sexual exploitation contained in this legal act, with the aim of once again emphasising the importance of joint action by the entire international community in the field of suppressing this negative social phenomenon.

Keywords: sexual exploitation, gender inequality, European Union.

* Faculty of Law, University of Niš, E-mail: filip.miric@gmail.com, filip@prafak.ni.ac.rs. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3066-070X>.